

دیدگاه «توین بی» درباره شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی

احمد افتخاری اکمل^۱

سیدرضی موسوی گیلانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۱۹

چکیده

«توین بی» (Arnold Toynbee) مورخ مشهور انگلیسی (۱۸۸۹-۱۹۷۳ م) سال‌های فراوانی از عمر خود را صرف بررسی تاریخ و تمدن‌های گوناگون بشری کرده است. وی تمدن اسلامی را رقیب اساسی تمدن غربی دانسته و در بررسی‌های خود به نقاط ضعف و قوت این دو رقیب دیرینه اشاره کرده است. وی از شخصیت‌های معتقد به منجی در آخرالزمان است و اعتقادات منجی‌گرایانه او از دین مسیحیت ناشی شده است. نگاه وی به منجی، با عینک پیشرفت و تکنولوژی تمدن غرب صورت پذیرفته و وی مهدی سودانی را مظهر منجی شمشیر به دست انگاشته است. وی با بررسی شخصیت مهدی سودانی و عملکردش براین باور است که منجی در تمدن اسلامی شاخصه‌هایی دارد که با منجی تمدن غربی در بسیاری از زمینه‌ها متفاوت است. با این حال نگاه «توین بی» به تمدن اسلامی بسیار امیدوارانه است و لذا می‌توان از نگاه تمدنی وی در تقریب بین ادیان و تقویت اعتقاد به منجی بهره گرفت. در این نوشتار برآنیم تا دیدگاه توین بی درباره شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی را توضیح داده و به نقد و بررسی آن اقدام نمائیم. شمشیر به دست بودن، استفاده از ابزارهای قدیمی، قدرت روحانی و نیروی توانای معنوی و خلأ نظریه پردازی در عصر جدید از جمله شاخصه‌هایی است که توین بی برای منجی در تمدن اسلامی برشمرده است. تحلیل و مطالعه آثار «توین بی» نگاه خاص و ویژه او را نسبت به منجی شمشیر به دست آشکار ساخته و راز نگاه‌های متفاوت وی به اسلام را بر ملا خواهد ساخت. «توین بی» تنها از زاویه «مهدی سودانی» به منجی شمشیر به دست

۱. دانش پژوه سطح چهار مهدویت حوزه علمیه قم.

۲. دانشیار دانشگاه ادیان و مذاهب قم، ایران (s-razi2003@yahoo.com).

نگریسته است. در حالی که این امر زوایای دیگری نیز دارد که ما به برخی از آنها در این پژوهش اشاره می‌نمائیم. به هر حال دیدگاه‌های توین بی در مورد منجی و آینده جهان، نقاط مشترکی با آموزه مهدویت و آرمان‌های آن دارد، و به همین دلیل، می‌تواند زمینه شکوفایی پژوهش در آموزه‌های مهدوی مرتبط را فراهم نماید.

واژگان کلیدی: توین بی، باور به منجی، منجی شمشیر به دست، تمدن و آینده جهان.

مقدمه

اندیشه منجی موعود یکی از فراگیرترین اندیشه‌های جامعه بشری در عصرهای گوناگون بوده و بشر همواره به این اندیشه توجه داشته است. از آن جا که توین بی از شخصیت‌های منجی باور مسیحی است لازم است در ابتدا نگاهی گذرا به منجی در دین مسیحیت داشته باشیم:

مسیحیت دینی است که براساس یک باور کاملاً موعودی شکل گرفته است. در مسیحیت دو گونه نجات و به تبع آن دوگونه منجی تصور می‌شود؛ گونه نخست؛ نجات میانجی‌گرایانه است که نجاتی فردی و غیر زمان مند است، حضرت عیسی علیه السلام در این نگاه دعوی پادشاهی ندارد، او در این نگاه ادعای تشکیل حکومت ندارد بلکه؛ بر آن است تا در مقام بنده بلاکش خدا، تاوان گناهان آدمیان را بپردازد. گونه دوم؛ نجات منجی‌گرانه و زمان مند است. در این نگاه حضرت عیسی علیه السلام پس از آن که به هستی باز خواهد گشت، سه رفتار مهم را انجام خواهد داد؛ کار پیامبرانه عیسی علیه السلام، موعظه و ارائه اندرزهای اخلاقی است، رفتار کشیشانه‌اش ایثار جان خویش در راه دستگیری و هدایت مریدان خود در راه کاربست تعلیم دینی و آسمانی است، و رفتار سوم حضرتش، رفتاری شاهانه است بدین معنی که؛ او حکومتی فراگیر تشکیل خواهد داد و در سایه آن حکومت پیام انجیلی را به همه مردم خواهد رساند. در این گونه از نجات موعود منجی، زمان مند و مربوط به آینده است، به عبارت دیگر سومین رفتار حضرت عیسی علیه السلام کاملاً منجی‌گرایانه بوده و مربوط به آینده جهان است. در این نگاه ما با منجی‌ای روبرو هستیم که آرمان او صرفاً رستگاری معنوی یا اخروی مردمان نیست بلکه آرمان‌های ارزشمندی همچون؛ برپایی عدل، رفاه اجتماعی، برافتادن فساد و تباهی از زمین و نجات بخشی فراملی را به صورت گسترده پیاده می‌نماید. نتیجه این که آموزه بازگشت و نجاتگری عیسی در پایان عالم اندیشه‌ای است که از آن با عنوان «مسیانیزم» یاد می‌شود. این اندیشه از متن منابع اولیه حجیت دینی مسیحیت برخاسته و برخلاف موعودباوری برخی ادیان و مذاهب به نوعی اساس ایمان مسیحی نیز واقع شده است (موحدیان عطار، ۱۳۸۹: ۲۳۳ و ۲۵۷).

توین بی یک شخصیت منجی باور مسیحی است که عمر خود را صرف تاریخ و تمدن کرده

است. از آن جا که توین منجی شمشیر به دست را سمل منجی در تمدن اسلامی پنداشته است؛ لازم است در خصوص برداشت‌های ایشان از منجی شمشیر به دست بررسی‌هایی را انجام دهیم. چرا که بدون بررسی دقیق زوایای گوناگون دیدگاه ایشان نقد دیدگاه وی علمی و کارشناسی نخواهد بود. از این رو ابتدا به نگاه وی درباره شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی اشاره نموده و آن‌گاه به نقد و بررسی نگاه وی درباره این شاخصه‌ها خواهیم پرداخت.

شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی از نگاه توین بی

توین بی سالیان فراوانی از عمر علمی خویش را صرف تحقیق و بررسی در تاریخ و تمدن کرده است. بنابراین توین بی از کارشناسان حوزه تاریخ و تمدن شمرده می‌شود. تحقیق و بررسی در تمدن‌های گوناگون نگاهی تمدنی به این محقق پر تلاش عطا کرده است. جامعه‌شناس‌ها روی این قضیه خیلی مطالعه کرده‌اند که چند تمدن اصیل در دنیا هست. از همین «توین بی» معروف نقل می‌کنند که اول آمد و تمدن‌ها را به سی و سه تمدن تقسیم کرد که یکی از آنها تمدن اسلامی بود. بعد مهم‌ترین آنها را در ده تمدن آورد که باز هم اسلام یکی از آنها بود. در نهایت امر از آنها سه تا پنج تمدن را انتخاب کرده که یکی از آنها تمدن اسلامی است. (مطهری، ۱۳۷۲ ش: ج ۱۳، ۸۰۳) برای درک دیدگاه «توین بی» نخست لازم است به معنای تمدن از نظر وی اشاره نمائیم. برای تمدن سه معنای اساسی در مجامع علمی مطرح شده است؛ که توین بی از جمله افرادی است که معنای دوم را برای تمدن انتخاب نموده است:

۱. تمدن صورتی از فرهنگ است (تمدن پیچیده‌تر از فرهنگ بوده و خصوصیات فراوان‌تری نسبت به آن دارد)؛

۲. تمدن در برابر فرهنگ در این نظریه فرهنگ به معنای باورها و آفرینش‌ها انسانی مربوط به اسطوره، دین، هنر و ادبیات است حال آن‌که تمدن به حوزه خلاقیت انسانی مرتبط با فناوری و دانش اشاره می‌کند از این رو توین بی معتقد است تمدن حاصل نبوغ اقلیت مبتکر و نوآور است؛

۳. تمدن حاصل تعالی فرهنگی و پذیرش اجتماعی است (فتح معماری و یگانه، ۱۳۹۵ ش: ج ۲، ۱۰۶).

پس از روشن شدن معنی تمدن در نگاه «توین بی» به مهم‌ترین شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی در نگاه ایشان می‌پردازیم.

۱. شمشیر به دست بودن منجی

برای شناخت صحیح دیدگاه توین بی در خصوص شمشیر به دست بودن منجی لازم است برخی از خصوصیت‌های وی را با دقت بیشتری بررسی نمائیم؛ یکی از خصوصیات توین بی که در فهم نگاه منجی‌گرایانه وی مؤثر است جنگ‌گریزی وی است:

به یقین می‌دانم شهر با آتشی که از آسمان فرو می‌بارد خواهد سوخت و از این وحشت عظیم، من، همچنین تو، همسرم و شما ای کودکان بی‌نوا، همه به طرز فجیعی از بین خواهیم رفت؛ مگر این‌که بتوانیم راهی یافته از آن سوی نجات یابیم. چیزی که هنوز اثری از آن نمی‌بینم (توین بی، ۱۳۷۲ش: ۷).

البته باید توجه داشت که توین بی به طور کلی منکر استفاده از شمشیر نیست؛ توین بی در فصل نهم از این کتاب بحثی با عنوان شکست منجی شمشیر به دست مطرح نموده و به دنبال اثبات این مطلب است که منجی‌های شمشیر به دست ره به جایی نبرده و در صورت به دست آوردن بهار نجات بهاری گریز پای خواهند داشت. وی در خصوص به کار بردن شمشیر می‌گوید شمشیر را نباید به کاربرد مگر به امید کاربردی مؤثر به هنگامی که هیچ چاره‌ای نمانده باشد.

نظریات منجی‌گرایانه توین بی در سخنرانی‌ها وی نیز انعکاس پیدا کرده است؛ ایشان در ضمن سخنرانی در کنفرانس نیویورک چنین می‌گوید:

تنها راه نجات و صلح بشر تشکیل یک حکومت جهانی و جلوگیری از گسترش سلاح‌های اتمی است (فتح معماری و یگانه، ۱۳۹۵: ج ۲، ۲۱۳).

۲. استفاده منجی از ابزار قدیمی

یکی از شاخصه‌هایی که توین بی برای منجی در تمدن اسلامی در نظر گرفته است، استفاده از ابزار قدیمی برای نیل به اهداف تمدنی است. نگاه به شمشیر به دست بودن منجی از دو زاویه قابل بررسی است؛ یکی از زاویه خشونت‌گرایی و دیگر از زاویه ابزار قدیمی بودن، توین بی در بررسی‌های خود به هر دو زاویه اشاره کرده است:

نهضت مهدیت که از ۱۸۸۳ تا ۱۸۹۸ در مشرق سودان حکمفرما بود. محمد احمد سودانی، مدعی مهدیت، پس از این‌که غرب مصمم به باز کردن دروازه‌های آفریقا شده بود نفوذ خود را در دو سوی نیل استوار کرد در این موقعیت جغرافیایی ناجور، خلیفه مهدی سودانی با یک نیروی غربی مصادم شد و چون با اسلحه قدیمی به مقابله با سلاح جدید پرداخت سخت منکوب شد. ما ممکن است وضع مهدی را با پیروزی زودگذر

مکابیان در مدت کوتاه رفع فشار از ناحیه هلنیسم مقایسه کنیم جهودان پس از سقوط قدرت سلوکی به دست رومیان و پیش از این که رومیان قدرت را بگیرند از این فترت استفاده کردند (توین بی، ۱۳۵۳ ش: ۱۸۴).

با این حال اگر کسی با نگاهی منصفانه به آثار توین بی بپردازد، در می‌یابد که توین بی در جست‌وجوی راهی برای نجات بشریت و کشف حقیقت است. اگرچه وی دلبستگی‌های فراوانی به تمدن غربی دارد و خواستار برتری نهایی تمدن غرب مسیحی است. توین بی می‌گوید:

برای هر فرد بشر زمان معاصر هیچ چیز واجب تر از آن نیست که تمدن بشری را از هلاکت و انقراض و زوال نجات دهد زیرا تمدن بشری در تنگنایی سخت گرفتار آمده با اندک غفلت راه هلاک خواهد پیمود (توین بی، ۱۳۵۶ ش: ۲۵).

توین بی در بررسی تمدن‌ها اهمیت ویژه‌ای به تمدن اسلامی داده است؛ این مطلب از مقایسه‌ای که توین بی در کتاب *تمدن در بوته آزمایش* و کتاب *آینده نامعلوم تمدن*، بین تمدن اسلام و تمدن غرب انجام داده به دست می‌آید. توین بی دو امتیاز مهم برای اسلام بر می‌شمرد نخست این که؛ اسلام با قوانین الهی خود نظام طبقاتی را از میان برداشته و دوم این که؛ راهکاری عملی را برای نجات بشر از الکل ارائه کرده است. نگاه تمدنی توین بی به منجی شمشیر به دست از بررسی تاریخ و شخصیت محمد مهدی سودانی برای او حاصل شده است. ایشان در دو کتاب *تمدن در بوته آزمایش* و *آینده نامعلوم تمدن* این بحث را مطرح نموده‌اند:

توین بی در فصل دهم کتاب *تمدن در بوته آزمایش* نوشته‌ای مبسوط در خصوص اسلام، غرب و آینده دارد. در آغاز این فصل، توین بی به درگیری‌های اولیه اسلام و تمدن غرب اشاره می‌نماید و ضمن اذعان به پیروزی ابتدایی اسلام، انضمام دو مستملکه «سیسیل و اندلس» به جهان غرب را تنها نتیجه پایدار جنگ‌های صلیبی قلمداد نموده است. ایشان همان‌گونه که کوشش غرب قرون وسطی را برای ریشه کردن اسلام ناموفق دانسته، مساعی امپراتوری‌سازان عرب برای تسخیر مهد تمدن نوزاد غرب را منجر به ناکامی تلقی نموده است. وی اسلام را در این شرایط سخت در تنگنا می‌داند و همه چیز را در این برخورد جدید بر ضد اسلام ارزیابی می‌کند، زیرا غرب جدید نه تنها از حیث اسلحه بلکه از جهت تکنیک زندگی اقتصادی که علوم نظامی بالمآل به آن وابسته است و بالاتر از همه از لحاظ فرهنگ روحی - یعنی آن نیروی درونی که به تنهایی مظاهر خارجی آنچه را که تمدن نام دارد ایجاد می‌کند - بر آن برتری دارد.

«تحت تأثیر هلنیسم (یهودیان، ایرانیان و مصریان را هم می‌توان افزود) به دو تیره تقسیم شدند؛ زیلوتی و هیرودیسم» (Herodian, Z e l o T). زیلوت نماینده تعصب کورکورانه بوده و هیرودیسی نشانگر خوی نیرومند و ترقی خواهی است که موانع را از پیش پا بر می‌دارد و به مخالفت‌ها بی‌اعتناست» (توین بی، ۱۳۵۳: ش: ۱۷۷). «زیلوتی کسی است که از مجهول به مأنوس پناه می‌برد و وقتی با بیگانه‌ای که دارای تاکتیک‌های بهتری است و سلاح‌های سهمگین نوظهور به کار می‌برد به پیکار در آید و خود را شایسته مقابله نمی‌بیند با به کار بردن فن سنتی خویش با دقتی غیرطبیعی و وسواسی تن به نبرد می‌دهد. زیلوتیسم را در حقیقت می‌توان یک قدمت‌گرایی دانست که با فشار خارجی برانگیخته می‌شود برجسته‌ترین نمایندگان زیلوتیسم در جهان اسلامی امروز پاکیزداریانی مانند سنوسی‌های آفریقای شمالی و وهابیان عربستان مرکزی هستند» (توین بی، ۱۳۵۳: ش: ۱۷۹). توین بی امام یحیی زیدی را نماینده زیلوتیسم معرفی کرده و به مصاحبه یک انگلیسی با او اشاره می‌کند. وی محمدعلی حاکم مصر را هم نماینده هیرودیسم معرفی می‌نماید. آن‌گاه ژاپنی‌ها را موفق‌ترین جوامع در هیرودیسم قلمداد می‌کند و در ادامه هیرودیسم را به اسب عوض کردن در رودخانه تشبیه می‌کند و زیلوت را هم به علت حمله کردن با مسلسل و سرنیزه شکست خورده می‌داند. با توجه به این مطالب است که نگاه توین بی به منجی شمشیر به دست شکل می‌گیرد. البته نگاه توین بی به مهدی سودانی تنها نگاه وی به اسلام نیست بلکه؛ توین بی با پیش‌بینی نهضت‌های اسلامی در آینده، نگاهی نوین به تمدن اسلامی ارائه می‌دهد.

۳. قدرت روحانی و نیروی توانای معنوی

توین بی در کتاب *آینده نامعلوم تمدن* به این قدرت روحانی و نیروی توانای معنوی اشاره می‌نماید:

ما می‌توانیم چنین نتیجه‌گیری نمائیم که از بین توده‌های عادی جهان اسلام که در برابر نفوذ تمدن غرب قرار گرفته است چنان تجلیات روحانی و نهضت‌های معنوی بروز خواهد نمود که از تصور ما خارج است و اثر آن در ایجاد تمدن آینده کمتر از تأثیر هندوستان یا شرق دور یا روسیه نخواهد بود. حتی در زمان معاصر ما به نمونه‌هایی از تراوشات روح اسلامی که در معرض تمدن غربی قرار گرفته است و به صورت نهضت‌های دینی متجلی گشته است بر می‌خوریم. در این نهضت‌های جدید چنان قدرت روحانی و نیروی توانای معنوی وجود دارد که ممکن است به عنوان نطفه‌ای برای ظهور ادیان بزرگ جهانی فردا محسوب شود. از جمله این نهضت‌ها می‌توان نهضت بهایی و نهضت احمدیه را نام

برد(توین بی، ۱۳۵۵ش: ۲۴۶).

توین بی نگاه خود به اسلام را این چنین ترسیم می‌کند:

در آینده دور دست ما ممکن است بر یاری‌های محتمل اسلام به نوعی نمود نوین دین بیندیشیم موفقیت اسلام ممکن است نمودار قدرت روح اسلام باشد که شکل تازه‌ای به خلأ داده است. از این روح می‌توان انتظار داشت که خود را در بسیاری از راه‌های عملی جلوه‌گر سازد. یک مخلوط درهم ممکن است به یک ترکیب مبدل شود اما به همان اندازه امکان منفجر شدن آن نیز وجود دارد و در چنان مصیبتی اسلام ممکن است نقشی کاملاً متفاوت، به منزله جزیی از ترکیب یک واکنش شدید از طرف جهان تبهکاران جهان وطن بر ضد اربابان غربی ایفا نماید(توین بی، ۱۳۵۳ش: ۱۹۷).

۴. خلأ نظریه‌پردازی در عصر جدید

توین بی با بررسی منجی شمشیر به دست که در نظریه‌پردازی سودانی بروز و ظهور پیدا کرده و همچنین تفکر حاکم بر عثمانی‌ها به وجود نوعی خلأ نظریه‌پردازی در دایره مسلمانان اشاره می‌کند:

در سال ۱۹۲۶ کنفرانس خلافت در قاهره دادند تا بتوانند برای تطبیق یک نظام تاریخی اسلامی با احتیاجات یک عصر نوگرا کاری بکنند هر کسی که سوابق این کنفرانس را بررسی کند معتقد خواهد شد که خلافت مرده است بدین سبب که پان اسلامیسم خفته است. پان اسلامیسم خوابیده است با این حال ما باید این مکان را که اگر پرولتاریای جهان غربی مآب بر ضد سلطه غرب به شورش برخیزد و خواستار یک رهبر ضد غربی شود این خفته بیدار خواهد شد، در نظر بگیریم بانگ این شورش ممکن است در برانگیختن روح نظامی اسلام - حتی اگر این روح به قدر خفتگان هفت‌گانه در خواب بوده باشد - محاسبه‌ناپذیری داشته باشد زیرا ممکن است پژواک‌های یک عصر قهرمانی را منعکس سازد. در دو مورد تاریخی در گذشته اسلام انگیزه‌ای بوده است که به سائق آن یک جامعه شرقی پیروزمندانه برضد یک متجاوز شرقی به پا خواسته است. اگر وضع کنونی بشر به یک جنگ نژادی منجر شود اسلام ممکن است بار دیگر برای ایفای نقش تاریخی خود قیام کند (توین بی، ۱۳۵۳ش: ۱۹۸).

یکی از ابتکارات توین بی تبیینی است که در خصوص مراحل رشد، وقفه و زوال یک حکومت مطرح می‌نماید؛ مرحوم آیت‌الله مصباح یزدی رحمته‌الله مراحل تمدن در نگاه توین بی را در کتاب *جامعه و تاریخ از نگاه قرآن* به خوبی تبیین نموده‌اند:

توین بی معتقد است که هر جامعه‌ای (وی بیشتر کلمه «تمدن» را استعمال می‌کند) از سه مرحله متوالی رشد، وقفه، و زوال عبور می‌کند. هر جامعه‌ای با «تهاجم» طبیعی یا انسانی

ای متولد می‌گردد، با تهاجمی رشد می‌کند و بالغ می‌شود، و با تهاجم کوبنده‌ای هم در هم می‌شکند و می‌میرد. توضیح آن که در برابر هر تهاجمی که جامعه با آن مواجه می‌شود «پاسخ» می‌دهد، و این پاسخ است که حیات و ممات جامعه در گرو آن است. تولد جامعه با پاسخ تهاجم آغاز می‌شود. با پا گرفتن جامعه، اندک‌اندک تهاجم‌ها نیز نوع‌شان تفاوت می‌کند، و بنابراین پاسخ‌های نو به تهاجم‌های نو ضرورت می‌یابد. تازمانی که جامعه در برابر هر تهاجم پاسخی بدهد که متناسب و درخور آن تهاجم باشد، جامعه هم‌چنان رو به نمو و رشد خواهد بود. رکود و وقفه از وقتی شروع می‌شود که سلسله‌جنبانان و متولیان و مدبران جامعه در مقابل تهاجم‌های نو، همان پاسخ‌های کهنه را تکرار کنند. پاسخ‌های قدیم نمی‌توانند تهاجم‌های جدید را دفع کنند و از این رو، به تدریج موجبات افول و زوال جامعه فراهم می‌آید... وی تأکید می‌کند که جامعه اگر بمیرد به دست سرنوشت نمرده است، بلکه چون پاسخی مناسب و شایسته به تهاجم‌های دیگران نداده است، مرگ خود را سبب شده است. علاوه بر این، جامعه نیمه‌جان را هم می‌توان از دست مرگ رهاوند (مصباح یزدی، ۱۳۹۱ ش: ۱۶۰).

دیدگاه منجی‌گرایانه توین بی

برای دست‌یابی به دیدگاه منجی‌گرایانه توین بی لازم است، از راه تحقیق و پژوهش در آثار و سخنرانی‌های او، خصوصیت‌های رفتاری و شخصیتی‌اش را کشف نمائیم. چرا که نظریات منجی‌گرایانه وی در آثار و سخنرانی‌هایش جلوه کرده است.

یکی از خصوصیات توین بی که به فهم دیدگاه‌های منجی‌گرایانه‌اش کمک می‌کند، صلح‌دوستی اوست؛ از این رو وی به دنبال منجی‌ای است که صلح و دوستی را برای بشر به ارمغان بیاورد. «انسان عصر ما برخلاف گذشتگان در اعماق قلب خود حس می‌کند که نوعی صلح همگانی در روزگار ما ضرورتی اجتناب‌ناپذیر و فوری یافته است... آینده ما دژم است. زیرا دیری نیست که از آزمایش مهیب بیرون جسته‌ایم و درسی که این آزمون در روح و روان ما بر جای گذاشته وحشت‌انگیز است» (توین بی، ۱۳۷۳ ش: ۱).

نظریات منجی‌گرایانه توین بی در سخنرانی‌های وی نیز انعکاس پیدا کرده است؛ ایشان در ضمن سخنرانی در کنفرانس نیویورک چنین می‌گوید:

تنها راه نجات و صلح بشر تشکیل یک حکومت جهانی و جلوگیری از گسترش سلاح‌های اتمی است (فتح معماری و یگانه، ۱۳۹۵ ش: ج ۲، ۲۱۳).

از خصوصیات دیگر وی توجه به تمدن ایده‌آل است:

وی تمدن ایده‌آل را تمدنی می‌داند که در آن همه استعداد‌های انسانی با یک احساس

عرفانی متحرک و لایتناهی جهت‌گیرند و رشد هماهنگ و درست آهنگی داشته باشند (فرحبخش، بی‌تا).

توجه به تمدن ایده‌آل نقش بسیار مؤثری در تبیین دکترین منجی در اسلام می‌تواند داشته باشد.

با توجه به وجود دو گونه منجی در دین مسیحیت که در پیش‌درآمد بحث به آن اشاره شد، توین بی جزء دسته دوم از منجی‌گرایان مسیحیت است. به عبارت دیگر ایشان به رفتار شاهانه و تشکیل حکومت از سوی حضرت عیسی علیه السلام پس از بازگشت به هستی، اعتقاد دارد. و این اعتقاد را همواره در نوشته‌هایش منعکس ساخته و به تبلیغ آن می‌پردازد. روحیات مثبت و ارزشمند وی از جمله؛ تفسیر معنوی از تاریخ، توجه به عدالت اجتماعی، تحقیقات گسترده، مطالعه درباره تمدن و آینده بشریت، تعریف و تمجید از برخی از اصول و ارزش‌های اسلامی، گلایه از تبعیض طبقاتی و تبعیض نژادی، آرزوی رفاه برای محرومین و مستضعفین، گرایش‌هایی در جهت تقریب ادیان و مذاهب، صلح‌طلبی، و تلاش برای حفظ محیط‌زیست در آثاری مانند «مسیحیت و ادیان جهان»، «تمدن در بوته آزمایش» و «آینده نامعلوم تمدن»، «جنگ و تمدن» و بررسی تاریخ باعث شده است عده‌ای در دفاع از غرب او را مورد شدیدترین حملات قرار دهند، و به ارزیابی شتاب‌زده درباره شخصیت ایشان اقدام نمایند، براین اساس آقای عباس فرح‌بخش اقدام به تألیف کتابی تحت عنوان *ارزیابی شتاب‌زده درباره توین بی* نموده‌اند. ایشان در ابتدای این کتاب نکات جالب توجهی را در این خصوص بیان می‌نمایند:

مجله تایم از کتاب مطالعه تاریخی‌اش به عنوان: اصلی‌ترین و عمیق‌ترین تعبیری که تا به حال درباره زندگی بشر در روی کره زمین نگاشته شده است نام برد. فردریک شوومن در نقدی بر کتاب مطالعه تاریخ نوشت: یکی از ارزنده‌ترین کتاب‌های قرن حاضر و یا هر قرن دیگر. توین بی با این کتاب عظیم مورد غضب مادیونی که در برابر تفسیر معنوی تاریخی‌اش احساس خطر می‌کردند قرار گرفت. کاسمینسکی مورخ و اکادمیسین روسی بدون این‌که درباره جزئیات تاریخ بزرگ توین بی اشاره کرده و به بررسی بپردازد نظریات او را کاپیتالیستی دانسته و عقاید او را به شدت مورد حمله قرار داده است. و از طرف دیگر تعدادی از مبرزترین مورخین اروپایی و آمریکایی آثار توین بی را ضدغربی و به نفع جهان کمونیسم به حساب آورده و در برابر او به دفاع از غرب پرداخته‌اند. از طرفی دیگر نویسندگان یهودی نظیر ساموئل و رابین و ابا ابان وزیر سابق کابینه اسرائیل نیز به شدت و عصبانیت هرچه بیشتر به او حمله کرده و به خاطر این‌که یهودیان را تمدن فسیل شده می‌خواند به او تاخته‌اند (فرحبخش، بی‌تا: ۲).

با توجه به نکات فوق بررسی نگاه توین بی به منجی‌گرایی اهمیت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کند. چرا که؛ دشمنان اصلی امام عصر (ع) از این جهت با وی نیز دشمنی کرده‌اند. و از آن جا که دشمن دشمن، طبق فرمایش امیر بیان دوست تلقی می‌شود. «فَأَصْدِقَاؤُكَ صَدِيقُكَ وَ صَدِيقُ صَدِيقِكَ وَ عَدُوُّكَ عَدُوُّكَ وَ أَعْدَاؤُكَ عَدُوُّكَ وَ عَدُوُّ صَدِيقِكَ وَ صَدِيقُ عَدُوِّكَ؛ دوستان تو سه گروه‌اند؛ و دشمنان تو نیز سه دسته هستند، اما دوستانت، دوست تو و دوستِ دوست تو، و دشمنِ دشمن تو است. و اما دشمنانت، پس دشمن تو و دشمنِ دوست تو، و دوستِ دشمنِ دوست تو است» (نهج البلاغه دشتی، حکمت ۲۹۵، ۵۰۱) باید از این دوست‌ها برای ترویج فرهنگ مهدویت بهره گرفت.

۱. انواع منجی در نگاه توین بی

توین بی شخصیتی منجی‌گرایانه دارد وی پس از بررسی تمدن‌ها و تجزیه و تحلیل آنها به پنج منجی اشاره می‌نماید و براساس تعصبی که دارد موفقیت را تنها در سایه منجی مسیحیت جست‌وجو می‌کند. انواع منجی از نگاه وی عبارتند از:

الف) نبوغ خلاقه به صورت منجی

در دوره نمو جامعه، افرادی که در ایشان قوه خلاقه زیاد است در مبارزه‌های متوالی جامعه با مشکلات، رهبر جامعه می‌شوند برای ابراز عکس‌العمل نسبت به مشکلات. اما در دوره تجزیه همین افراد از میان جامعه برخاسته تحت عنوان منجی جامعه ظهور می‌کنند و خود را نجات‌دهنده اجتماع در حال تجزیه معرفی می‌نمایند. بدین طریق معلوم است که ظهور منجی نیز از علائم تجزیه جامعه است و خود نشان می‌دهد که آن جامعه در حال تجزیه است.

ب) منجی با شمشیر

این نوع منجی‌ها عبارتند از؛ مؤسسين و موجدین دولت‌های جهانی، ولی تاریخ ثابت کرده و نشان داده است که عملیات این دسته و به‌طور کلی تمام عملیاتی که با قدرت شمشیر و فعالیت نظامی در جامعه‌های جهانی و بشری انجام پذیرفته زودگذر و بی‌دوام است.

ج) منجی به وسیله ماشین زمان

این دسته از منجیان عبارتند از؛ پیشوایان آرکائیست‌ها و فوتوریست‌ها. این دو دسته نیز گاهی متوسل به شمشیر گشته و به سرنوشت سایر شمشیربازان دچار آمده‌اند.

د) فیلسوف در ماسک پادشاه

این علاج مشهوری است که افلاطون آن را تجویز کرده و این طریقه نیز محکوم به شکست است زیرا بین فلسفه کناره‌گیری که خاص یک فیلسوف است با روش‌های اعمال زور و فشار که از خواص سیاست‌مداری و کارا اشخاص مقتدر سیاسی است سازگاری وجود ندارد و جمع دو خاصیت مزبور با یکدیگر ممکن نمی‌باشد.

ه) ظهور و تجسم خدا در صورت انسان

این فلسفه نیز در طی تاریخ چند مرتبه در جامعه‌های مختلف به ظهور رسیده ولی ناقص مانده به حد کمال نرسید و از میان رفت و تنها مذهب مسیح که این فلسفه را پذیرفته و عیسی مسیح را مظهر خدا و روح مجسم خدا دانسته است از این حیث موفقیت یافت (توین بی، ۱۳۵۶ش: ۱۲۴).

چنانچه ملاحظه شد توین بی پنج دسته منجی را مطرح می‌کند، و همه انواع منجی به جز نوع پنجم که همان منجی مسیحیت یا مسیانیزم است را محکوم به شکست می‌داند، البته نباید در مورد توین بی به قضاوت شتاب زده اقدام کرد بلکه؛ باید تمام نظریات وی را بررسی نمود، و آن‌گاه به ارزیابی دقیق تمدن مورد انتظار او پرداخت. به عبارت دیگر باید به تحلیل نظریات او بهای بیشتری بدهیم. «وی تمدن ایده‌آل را تمدنی می‌داند که در آن همه استعدادهای انسانی با یک احساس عرفانی متحرک و لایتناهی جهت گیرند و رشد هماهنگ و درست آهنگی داشته باشند» (فرحبخش، بی‌تا: ۵).

۲. دعا برای منجی در کلام توین بی

توین بی آن‌جا که از همه جا ناامید می‌شود دست به درگاه الهی بالا برده و از خداوند متعال راه نجات را طلب می‌نماید:

فرد مسیحی در اثر برخورد با مبشر ایمانی خود نجات یافت و چون به هیچ وجه نمی‌توان فرض کرد که ذات الهی بی‌ثبات‌تر از ذات آدمی باشد می‌توانیم و باید دست به دعا برداریم تا اگر یک بار دیگر فرصتی را که در گذشته خداوند به جامعه ارزانی داشته بود با قلبی آکنده از ندامت و پشیمانی درخواست کنیم آن را از ما دریغ نرزد (توین بی، ۱۳۷۳ش: ۸).

از بیان مطالب فوق توسط توین بی می‌توان نتیجه گرفت که وی به دنبال قدرتی روحانی و نیروی توانمندی است که بتواند نطفه ظهور ادیان بزرگ جهانی را منعقد سازد. اگرچه وی با

توجه به این که با فرهنگ اسلام اصیل شیعی بیگانه بوده است؛ در تطبیق این نیرو بر نهضت بهائیت و نهضت احمدیه راه خطایی را طی کرده است. هدف توین بی از نقل این مصاحبه این است که تمدن غرب را تمدنی برتر جلوه دهد. از دیدگاه او شیعه زیدی و امثال مهدی سودانی که توان مقابله با این تمدن را ندارند، محکوم به شکست هستند؛ چرا که دست‌شان از تجهیزات روز تهی است و توان تطبیق با تمدن غرب را ندارند «با توجه به آینده دورتر همان طور که ذکر شد امکان آن وجود دارد که در دامان اسلام نهضت روحانی جدیدی که به صورت یک دین جهانی در خواهد آمد پرورش یابد البته تمام این پیشگویی‌ها در صورتی جامه عمل خواهد پوشید که جهان فعلی بتواند بر خطراتی که آن را تهدید می‌کند پیروز شود» (توین بی، ۱۳۵۵ش: ۲۵۲).

این پیش‌بینی‌ها اگر در بوته انصاف قرار گیرد می‌تواند پیش‌بینی توین بی از نهضت اسلامی ایران به رهبری امام خمینی علیه السلام قلمداد گردد چرا که امام با ارائه نظریه ولایت فقیه که میراث فقهای سلف شیعه اثنی‌عشری است؛ خلأ و ضعف شیعه را به خوبی تشخیص داد و این نظریه را - که از قدمت دیرین در کتاب‌ها و نظریات فقهاء برخوردار بود - در عمل پیاده کرد. و راه تمدن بزرگ اسلامی را که بسیار متفاوت از تمدن اسلامی مهدی سودانی است، به خوبی هموار ساخت. توین بی حدود شش سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران از دنیا رفت، بنابراین وی از پیشرفت‌های امروزی انقلاب اسلامی در حوزه‌های مختلف از جمله نظامی، بی‌اطلاع ماند. اگر توین بی از این پیشرفت‌ها اطلاع کافی حاصل می‌کرد، نگاهی دقیق‌تر به منجی شمشیر به دست می‌انداخت و چه بسا تعریفی جدید و نظریه‌ای جدید در باب منجی در تمدن اسلامی ارائه می‌کرد. شکوفه‌های امید در ذهنش می‌شکفت و به منجی اسلام ناب یعنی وجود نازنین حضرت ولی عصر علیه السلام از زاویه‌ای غیر از مهدی سودانی می‌نگریست. عدم شناخت کافی از اسلام ناب توسط توین بی موجب شده است که گمان کند خشونت، انتقام‌جویی و عقب‌افتادگی از شاخصه‌های تمدن اسلامی به شمار می‌روند. به طور کلی باید گفت که بسیاری از مستشرقین با فرهنگ جهاد و شهادت در اسلام آشنا نیستند. این امر سبب شده آنها به این فرهنگ غنی با عینک نفرت، خشونت و انتقام‌جویی نگاه کنند، و به همین دلیل از تأثیرات فراوان این فرهنگ در برقراری عدل و قسط در سراسر عالم غافل بمانند. سوگمندان جهان اسلام در معرفی فرهنگ غنی جهاد و شهادت به دنیا خوب عمل نکرده است. همین امر موجب شده تا جهان غرب برداشتی خشن و افراطی از فرهنگ جهاد و شهادت داشته باشد و تفکرات

وهابیون و داعش را برداشت اسلامی و اصیل در زمینه جهاد و شهادت تلقی نماید. از این رو نام اسلام در غرب با خشونت، خونریزی، سر بریدن و... عجین شده است. عدم آشنایی با فرهنگ جهاد و شهادت، نگاه تمدنی توین بی را تحت تأثیر خود قرار داده است. توین بی در تحلیل «شهادت» چنین می‌نویسد:

روح شهید یا روح متمایل به شهادت روحی است که صاحب آن را به طرف شهادت می‌کشاند اما نه برای این که اصولاً به وسیله شهادت خود خدمتی به هدف معین انجام دهد (ولو آن که شهادت وی این نتیجه را در بر داشته باشد) بلکه برای اقناع نفس و فرو نشانیدن آتش روح ملتهب و مشتاق خویشتن و به منظور آن که شانه‌های خود را از زیر بار سنگین و خسته‌کننده این جهان بیخورد و ستمکاری نجات بخشد. به عقیده توین بی هرچند که چنین شهید نیز شریف باشد، عمل وی از لحاظ روان‌شناسی فقط قدری بالاتر از خود کشی است و طبق اصطلاح جدید یک نفر فراری از جهان زندگی (Escapist) می‌باشد، چنانچه شخص طفره‌کار نیز یک فراری از جهان زندگی است با این فرق که شهید یک فراری شریف است و طفره‌کار یک فراری پست (توین بی، ۱۳۵۶: ۱۰۸).

«می‌توان گفت که نظریه وی، ادواری - تکاملی است یعنی با وجود تکرار مراحل تاریخ و شباهت آینده به حال و گذشته، یک پایان متکامل در انتظار بشریت است. بنابر سیرانسان و تمدن از نظر توین بی، انسان پایان تاریخ يك انسان ملکوتی است نه لیبرال دموکرات، و آینده جهان به عصر «عدل الهی خلاق» منتهی می‌گردد نه نظام «لیبرال دموکراسی». البته او تصریح می‌کند که به نظر می‌رسد مسیحیت، هدف نهایی تاریخ بشریت و بالاترین حد خیر برای بشر روی کره زمین باشد. دیدگاه توین بی درباره ظهور کلیسای جهانی یا دین جهانی، به دیدگاه اسلامی نزدیک است. اما حقیقت این است که اسلام آن دین جهانی و حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه همان عدل مجسم خلاق الهی است. همچنین عصر عدالت مطلق، عصر حجة بن الحسن العسکری است که با کمک حضرت مسیح عمیق‌ترین آرزوهای فطری بشر را به تحقق خواهند رساند (قنبری، ۱۳۸۵: ۱۳۵).

در هر صورت نباید فراموش کرد که آنچه در این‌گونه بحث‌ها اهمیت دارد تأکید بر اصول مشترک است. این که شخصی مثل توین بی به منجی موعود معتقد است باید مورد تأکید و دقت باشد و چنانچه در برخی از امور دیدگاهی غیر از آنچه ما به آن معتقدیم، ارائه می‌دهد، باید به صورت علمی و دقیق پاسخ داده شود. در قضاوت‌های خود باید شرایط سیاسی و اجتماعی و عقاید حاکم بر نظام فکری فرد مورد نظر را لحاظ کنیم.

منجی شمشیر به دست از نگاه تمدن اسلامی

منجی در تمدن اسلامی شاخصه‌هایی دارد که سوگمندان از نگاه توین بی دور مانده است؛ عدالت‌گستری، صلح‌دوستی و امنیت، تربیت انسانی، خدامحوری، برخورداری از دقیق‌ترین نظریات در عرصه‌های گوناگون، ارائه و اجرای برنامه برای حل کامل همه معضلات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، اعتقادی و...، ارائه الگوهای موفق در تمامی زمینه‌ها و وجود رهبری معصوم و بی‌نظیر در تمامی عرصه‌ها از مهم‌ترین شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی است. در نگاهی کلان و براساس دیدگاه‌های مسلمانان به آینده، می‌توان نتایج مشترک اعتقادی مسلمانان را درباره آینده شناسایی کرد. «اعتقاد به تحقق حکومت جهانی اسلامی به رهبری حضرت مهدی علیه السلام از سلاله پاک پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم یکی از این مسلمات است. چنین حکومتی بر محوریت رهبری دینی استوار است، رهبری دینی در آن نقش اساسی دارد و مبنای این حکومت هم قوانین شرعی خواهد بود» (بهر روز لک، ۱۳۸۴: ۷۰). در نگاه شیعه حکومت جهانی مهدی موعود علیه السلام همانند اصل مهدویت، امری محتوم و قطعی است و اساساً فلسفه غیبت حضرت مهدی علیه السلام و ظهور آن حضرت مبتنی بر دیدگاه فرج جهانی است که وظیفه تحقق وعده خداوند مبنی بر فراگیر شدن دین و قوانین شریعت اسلام را بر عهده خواهد داشت. امری که جز با تشکیل حکومتی به گستردگی جهان، امکان‌پذیر نیست. براساس این دیدگاه و با ظهور امام غائب جهان «اسلام به عنوان تنها دین حق و کامل و دارای شریعت جامع، مقبول همگان خواهد شد. در آن زمان ستمگران و جباران از مسند قدرت به زیر کشیده می‌شوند. پس از آن حکومت جهانی اسلام با زعامت و رهبری امام معصوم و عادل برپا شده و عدالت بر بنیاد دیانت و اخلاق در مقیاسی جهانی اجرا می‌گردد» (همان: ۸۲). تشکیل حکومت جهانی به واسطه مهدی موعود علیه السلام در واقع تحقق وعده خداوند است که اسلام را دین جهانی می‌داند: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ» (آل عمران: ۱۹) و برای تحقق آن صالحان را به عنوان مجریان و میراث‌دار فرجام جهان معرفی می‌کند: «أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (انبیاء: ۱۰۵) فرهنگ احادیث اهل بیت علیهم السلام در رابطه با خصیصه فراگیر بودن قیام و حکومت مهدی بسیار غنی است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در این زمینه فرموده‌اند:

يفتح الله تعالى ذكره يديه مشارق الارض ومغاربها (صدوق، ۱۳۹۵: ق: ۳۹۸).

امام باقر علیه السلام دولت حضرت مهدی علیه السلام را آخرین دولت و در واقع دولت آرزوها و دولتی

منحصر به فرد می داند:

دولتنا آخرالدول ولن يبق اهل بيت لهم دولة الا ملكوا قبلنا لنلا يقولوا اذا راو سيرتنا اذا ملكنا سرنا مثل سيرة هولاء و هو قول الله عزوجل: «والعاقبة للمتقين» (شیخ طوسی، ۱۳۷۹ق: ۱۸۲).

همین طور در منابع روایی اسلامی (به ویژه شیعی) از ویژگی و اختیارات و عملکردهایی یاد شده است که آنها جز با تشکیل حکومت واحد جهانی محقق نخواهد شد. خصوصاً این ویژگی که حضرت مهدی علیه السلام ظلم و جور را ریشه کن می کند و عدالت و دین حق را در سطح جهان برای همیشه مستقر می کند. امام باقر علیه السلام خصوصیات حکومت جهانی حضرت را این طور بیان می کند:

القائنا منصور بالعرب، موبد بالنصر تطوله الارض وتظهر الكنوز، يبلغ سلطانه المشرق والمغرب و يظهر الله عزوجل به دینه كله و لو كره المشركون (صدوق، ۱۳۹۵ق: ۳۳۱).

طبق روایات حکومت جهانی تا فرا رسیدن رستاخیز جاودانه خواهد بود و در طول دوران و در ظل این حکومت، بشریت دورانی از آرامش روحی همراه با معنویت، رفاه و بهره‌وری را تجربه خواهند کرد. دولت جهانی مهدی علیه السلام علاوه بر جهانگیر شدن دین و تمدن اسلامی و فراهم شدن کامل زمینه عروج معنوی انسان‌ها، کارکردهای بیرونی يك دولت همانند گسترش دانش و صنعت، تأمین امنیت همه جانبه، پرداختن به مسائل اقتصادی و معیشتی شهروندان و فراهم‌آوری امکانات بهداشتی و درمانی با عنایت و فضل الهی را نیز خواهد داشت که براساس روایات در تمام ابعاد کارنامه‌ای درخشان از خود به جای خواهد گذاشت (طوسی، ۱۳۸۵ش: ۲۲۵). به هرحال در دکتترین مهدویت فرجام جهان به تشکیل حکومت جهانی توسط منجی الهی ختم خواهد شد و این حکومت تا دمیده شدن شیپور قیامت پایدار خواهد ماند. به عبارت دیگر «جهانی‌شدن این حکومت به معنای جهانی شدن فضیلت‌ها، عدالت‌ها، نیکی‌ها، برابری‌ها و معنویت‌ها خواهد بود و مردم فرصتی خواهند یافت خوب بیندیشند، خوب زندگی کنند؛ حکمت و دانش واقعی بیاموزند؛ یکدیگر را دوست بدارند؛ به حق همدیگر تجاوز نکنند؛ توحیدمحور و اخلاق‌گرا باشند و جامعه‌ای عاری از فساد و تباهی تشکیل دهند» (کارگر، ۱۳۶۸ش: ۲۱۷). تمدن اسلامی به ویژه مکتب تشیع به ارائه دکتترین مهدویت مفتخر است؛ ولی سوگمنده توین بی در خصوص منجی در تمدن اسلامی تنها به بحث مهدی سودانی به عنوان سمبل منجی شمشیر به دست در اسلام اکتفا کرده و به دکتترین مهدویت از نگاه تمدن

اصیل اسلامی بی‌توجهی نموده است. ضمن این‌که توین بی‌حتی در خصوص منجی شمشیر به دست هم به دیدگاه‌های موجود در اسلام توجهی نکرده و به بررسی تفکر و عملکرد مهدی سودانی اکتفا نموده است. اندیشمندان اسلامی در این باره که آیا این شمشیر یعنی؛ «شمشیر حضرت مهدی (علیه السلام)» به معنای حقیقی حمل می‌شود یا معنای مجازی دو دیدگاه مهم مطرح نموده‌اند:

دیدگاه نخست: معنای حقیقی

«عده‌ای براین باورند که کاربرد کلمه شمشیر در معنای حقیقی است و مصداق آن همان ابزار جنگی خاص است. البته این گروه درباره پیروز شدن حضرت با این سلاح خاص توجیهات متفاوتی دارند: برخی معتقدند خداوند در این شمشیر اعجازی قرار داده که تمام سلاح‌های موجود را مقهور نیروی خود می‌سازد. برخی می‌گویند خداوند تمام سلاح‌های پیشرفته را از کار خواهد انداخت تا مردم در جنگ ناگزیر به استفاده از شمشیر شوند. برخی دیگر می‌گویند همه اسلحه‌ها در اختیار حضرت قرار خواهد گرفت ولی از آن‌جا که استفاده از آنها ناگزیر ستمگرانه خواهد بود حضرت فقط از سلاح شمشیر بهره خواهد برد. گروه نخست برای مدعای خود از سه دلیل بهره گرفته‌اند:

دلیل اول: روایاتی که درباره سلاح حضرت مهدی (علیه السلام) وجود دارد به صراحت درباره شمشیر سخن می‌گوید. از جمله روایتی که می‌گوید شمشیری نزد حضرت مهدی (علیه السلام) است، نزدیکی زمان قیام با قدرت الهی به سخن درآمده، حضرت را از وقت ظهور مطلع می‌سازد (ابن بابویه، ۱۳۹۵ق: ج ۱، ۱۵۵).

دلیل دوم: قائلین به دیدگاه نخست معتقدند که معصومین می‌توانستند از مدلول سلاح - که قدرت و قوت است - یاد کنند. در حالی که معصومین (علیهم السلام) حکیم چنین اقدامی را انجام ندادند. بنابراین مرادشان از شمشیر قدرت و قوت نیست.

دلیل سوم: استفاده از سلاح‌های ساده همچون شمشیر برخلاف بهره‌گیری از سلاح‌های پیشرفته، عادلانه بودن مبارزه با آن است. استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی شایسته رهبر آسمانی عدالت‌گستر نیست؛ چه این‌که سلاح‌های کشتار جمعی، علاوه بر انسان‌های بی‌گناه، جانوران و طبیعت را نیز از بین خواهد برد.

دیدگاه دوم: معنای مجازی و کنایی

دسته‌ای دیگر براین اعتقادند که شمشیر در این روایات کنایه از قدرت و نیروی نظامی است. این گروه شواهد متعددی براین ادعا از ادبیات محاوره ذکر می‌کنند؛ ولی آنچه ایشان رابه این قول وادار کرده، پیشرفت روزافزون جنگ‌افزارها و فناوری دفاعی است از آن‌جا که صاحبان این دیدگاه نتوانسته‌اند بین شمشیر و سلاح‌های فوق پیشرفته، نسبتی برقرار کنند به چنین توجیهی دست زده‌اند. آنان شمشیر را نماد قدرت دانسته، می‌گویند هر ابزاری که قدرت حضرت را به نمایش بگذارد می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد (سلیمیان، ۱۳۸۹ش: ۲۶۲).

نگاهی به دیدگاه‌های مطرح در بین علمای اسلام از یک سو و توجه به شخصیت خاص توین بی از سوی دیگر زوایای دیگری از این بحث را برای ما روشن می‌نماید. توین بی شخصیتی بسیار علاقه‌مند به محیط زیست و طبیعت است به طوری که مقاله‌ای در این خصوص در روزنامه اطلاعات از وی چاپ می‌شود، از سوی دیگر آثاری در نفی جنگ و خونریزی از وی به یادگار مانده است. با توجه به این که وی از افرادی است که ایمان به منجی دارد، دیدگاهی که بتواند با شخصیت او تناسب داشته باشد برای او جذاب و قابل پذیرش است. یعنی؛ اگر تمدنی بتواند دیدگاه‌های صلح طلبانه و عاشقانه وی درباره محیط زیست و جنگ و تمدن را تأمین نماید مورد پذیرش وی خواهد بود. کم‌کاری در حوزه معرفی منجی اسلام ناب گناهی است که متوجه ماست.

دقت در مباحث فوق نشان می‌دهد که دیدگاه توین بی درباره منجی شمشیر به دست با دیدگاه دوم که قائل به معنای مجازی برای شمشیر بودند بسیار همخوانی دارد براین اساس اشکال کار توین بی در این نیست که نتوانسته منجی شمشیر به دستی چون مهدی سودانی را تحلیل کند بلکه؛ اشکال وی این است درباره منجی اصیل وناب اسلام یعنی حضرت مهدی عجالت‌اللهی به اندازه کافی تحقیق نکرده است، با توجه به این که وی به ایران نیز سفر کرده است. بسیار مناسب بود که در سرزمین ایران علاوه بر نوشتن سفرنامه، باب گفت‌وگو با علمای شیعی و اسلامی را می‌گشود، چرا که در این صورت این امکان برای او فراهم می‌شد که با نگاهی بهتر و دقیق‌تر به تمدن منجی شمشیر به دست بنگرد.

نتیجه‌گیری

تحقیق و بررسی آثار توین بی ما را با شاخصه‌های مدنظر او در خصوص منجی در تمدن

اسلامی آشنا می‌سازد. وی مواردی از قبیل شمشیر به دست بودن، استفاده از سلاح‌های قدیمی، قدرت روحی و معنوی، و وجود خلأ نظریه‌پردازی در عصر جدید را از مهم‌ترین شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی دانسته است و این مطلب از توجه ویژه او نسبت به این موارد حاصل می‌شود. نگاه توین بی مورخ به منجی شمشیر به دست براساس مشاهدات تاریخی و مطالعات وی در مورد محمدمهدی سودانی است. توین بی براساس آنچه که در مراحل رشد، وقفه و زوال تمدن‌ها مطرح نموده، چنین تمدنی که تنها برخاسته از سلاح قدیمی بوده و پشتوانه علمی قابل توجهی نداشته باشد را تمدنی راکد و رو به زوال دانسته است. چرا که در نگاه وی چنین تمدنی توان مقابله باتمدن پیشرفته و مجهز به سلاح‌های روز را ندارد. نگاه تمدنی توین بی به مهدی سودانی ریشه در شخصیت صلح دوست و جنگ‌گریز وی نیز دارد. سوگمنده توین بی شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی را در شخصیت محمدمهدی سودانی جست‌وجو کرده است. و این امر روشن است که نمی‌توان شاخصه‌های منجی در یک تمدن را تنها براساس دیدگاه خاص یکی از پیروان منحرف آن تمدن ارزیابی نمود. بر این اساس شخصی که می‌خواهد درباره یک تمدن تحقیق نماید باید عقاید مشترک همه مذاهب آن تمدن را ملاک کار خویش قرار دهد و یا این که مذهب حق در آن تمدن را شناسایی کرده و براساس اعتقادات مذهب حقه تحقیقات خویش را ارائه دهد. بر این اساس شاخصه‌های منجی در تمدن اسلامی از قبیل عدالت‌گستری، تربیت و رشد الهی انسان‌ها، سبک زندگی اسلامی، امنیت فراگیر، معادباوری، باید به خوبی تبیین شوند تا راه برداشت‌های یک‌جانبه و سطحی از تمدن اسلامی بسته شود. فرهنگ جهاد و شهادت و فرهنگ مهدویت باید با زبانی علمی و قابل عرضه به جامعه علمی جهانی عرضه شود، تا جامعه علمی جهانی بتواند منجی حقیقی را از غیرحقیقی تشخیص داده و به تمدن اسلام اصیل که همان اسلام ناب محمدی است احترام بگذارد و فرهنگ جهاد و شهادت را از فرهنگ داعش و تکفیر تفکیک نماید. جست‌وجوی حقیقت و احترام به نقاط مثبت فرهنگ اسلام، راز نگاه‌های تمدنی متفاوت توین بی به اسلام را هویدا می‌سازد. و ظرفیت‌های فراوانی را در تبیین معارف مهدوی به روی محققین می‌گشاید؛ مقایسه آینده‌پژوهی در نگاه توین بی و محققان اسلامی، امتیازات تمدن غنی اسلامی بر تمدن غرب از نگاه توین بی، فرهنگ جهاد و شهادت در اسلام و برداشت غرب از آن، نگاه اسلام به عدالت اجتماعی و صلح جهانی، مقایسه برکات منجی از دیدگاه توین بی و محققان اسلامی، منجی قابل دفاع و ارائه از نگاه توین بی و اندیشمندان اسلامی. زمینه‌سازی

برای ارائه منابع اصیل شیعی درباره منجی و آینده‌پژوهی و بسیاری از موضوعات دیگر ظرفیت‌های نهفته‌ای هستند که در این‌گونه عرصه‌ها زمینه‌ای مناسب برای شکوفایی پیدا می‌نمایند.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۹۵ق)، *کمال الدین و تمام النعمه*، قم، دارالکتب الاسلامیه.
۲. بهروز لك، غلامرضا (۱۳۸۴ش)، *سیاست و مهدویت*، قم، حکمت رویش، اول.
۳. توین بی، آرنولد (۱۳۵۳ش)، *تمدن در بونه آزمایش*، تهران، امیرکبیر، اول.
۴. توین بی، آرنولد (۱۳۷۳ش)، *جنگ و تمدن*، ترجمه: خسرو رضایی، تهران، علمی فرهنگی، اول.
۵. توین بی، آرنولد (۱۳۷۵ش)، *مورخ و تاریخ*، ترجمه: حسن کامشاد، تهران، امیرکبیر.
۶. توین بی، آرنولد (۲۵۳۵ شاهنشاهی)، *آینده نامعلوم تمدن*، ترجمه: فرهنگ جهانپور، انتشارات دانشگاه اصفهان.
۷. توین بی، آرنولد (۲۵۳۶ شاهنشاهی)، *فلسفه نوین تاریخ*، ترجمه و تلخیص: بهاء‌الدین بازارگاد، چاپخانه نیلوفر.
۸. سلیمیان، خدامراد (۱۳۸۹ش)، *فرهنگ‌نامه مهدویت*، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، سوم.
۹. طوسی، محمد بن الحسن (۱۳۷۹ق)، *الغیبه*، مکتبه الصدوق.
۱۰. فتح معماری، کامبیز؛ یگانه، زهرا (۱۳۹۵ش)، «بحران‌سازی تمدن غرب و آینده‌سازی برای طرح تمدن موعود»، *مجموعه مقالات یازدهمین همایش دکتترین مهدویت*، قم، مؤسسه آینده روشن.
۱۱. فرحبخش، عباس (بی‌تا)، *ارزیابی شتابزده درباره توین بی*، مشهد، انتشارات هجرت.
۱۲. قنبری، آیت (۱۳۸۵ش)، *آینده جهان در نگاه ادیان*، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی / نمایندگی ولی فقیه، اداره آموزش‌های عقیدتی سیاسی، اول.

۱۳. کارگر، رحیم (۱۳۶۸ش)، *جستارهایی در مهدویت*، قم، مرکز تخصصی مهدویت، اول.
۱۴. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱ش)، *جامعه و تاریخ از نگاه قرآن*، قم، انتشارات مؤسسه امام خمینی علیه السلام، اول.
۱۵. مطهری، مرتضی (۱۳۷۲ش)، *مجموعه آثار*، قم، صدرا، هشتم.
۱۶. موحدیان عطار، علی و همکاران (۱۳۸۹ش)، *گونه‌شناسی اندیشه منجی موعود در ادیان*، بی‌جا، انتشارات ادیان و مذاهب، دوم.
۱۷. موسوی، جمال (۱۳۸۷ش)، «توین بی و نظریه پیدایش و سقوط تمدن‌ها»، *مجله سخن تاریخ*، شماره دوم.
۱۸. میرمحمدی، ضیاءالدین (۱۳۸۹ش)، «نقد و بررسی نظریه توین بی در فلسفه تاریخ»، *مجله تاریخ درآینه پژوهش*، شماره اول، سال هفتم.